

«حلقات»

درس 37

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای طیبی

در درس گذشته مفاد اخبار من بلغ - که پیرامون مفاد قاعده تسامح در ادله سنن بود - ضمن بیان چهار احتمال و تفاوت‌های میان آنها در حوزه نظر و عمل، ذکر شد . شهید صدر (ره) بر خلاف محقق خوئی (ره) معتقد است که تفاوت‌های دیگری نیز در حوزه عمل، بین احتمالات چهارگانه مفاد اخبار من بلغ وجود دارد که بخشی از آنها در این درس بیان می شود.

این درس با برخی از ثمرات عملی قاعده تسامح در ادله سنن و تأثیرات اتخاذ مبنای صحیح، در اختلاف صدور احکام آشنا می شویم.

مطالعه دقیق دیدگاه مرحوم محقق خوئی (ره) پیرامون «تبعیت حجیت دلالت التزامی از حجیت دلالت تطابقی» در کتاب مصباح الأصول و همچنین مبحث شرایط وقوع تعارض بین ادله» در کتاب اصول فقه مرحوم مظفر به فراگیری بهتر این درس کمک خواهد کرد.

متن درس

و لكن قد يقال - كما عن السيد الأستاذ -: انه لا ثمرة عملية يختلف بموجبها الاحتمالان الأولان لأنهما معاً يسوغان الفتوى بالاستحباب و لا فرق بينهما في الآثار، و لكن التحقيق وجود ثمرات عملية يختلف بموجبها الاحتمال الأول عن الاحتمال الثاني خلافاً لما أفلهه - دام ظله - و نذكر فيما يلي جملة من الثمرات:

الثمرة الأولى: ان يدل خبر ضعيف على استحباب فعل، و خبر ثقة على نفي استحبابه فإذا بنى على الاحتمال الأول وقع التعارض بين الخبرين لحجية كل منهما بحسب الفرض و نظرهما معاً إلى حكم واقعي واحد إثباتاً و نفياً. و إذا بنى على الاحتمال الثاني فلا تعارض لأن الخبر الضعيف الحاكي عن الاستحباب لا يثبت مؤداه ليعارض الخبر النافي له، بل هو بنفسه يكون موضوعاً لاستحباب واقعي مترتب على عنوان البلوغ، و البلوغ محقق، و كونه معارضاً لا ينافي صدق عنوان البلوغ فيثبت الاستحباب.

الثمرة الثانية: ان يدل خبر ضعيف على وجوب شيء فعلي الاحتمال الثاني لا شك في ثبوت الاستحباب لأنه مصداق لبلوغ الثواب على عمل، و اما على الاحتمال الأول فلا يثبت شيء لأن إثبات الوجوب بالخبر الضعيف متعذر لعدم حجيته في إثبات الأحكام الإلزامية،

تفاوت‌های عملی بین احتمالات چهارگانه

یادآوری: همان گونه که در مقام بیان تفاوت‌های عملی بین احتمالات چهارگانه ذکر شد، طبق دو احتمال اول مفتی می‌تواند برای فعلی که درباره آن ثوابی نقل شده، حکم به استحباب بکند، اکنون این سؤال مطرح است که آیا می‌توان تفاوت‌های دیگری در حوزه عمل بین همین دو احتمال (اول و دوم) تصور کرد یا خیر؟

در این جا دو دیدگاه مطرح است:

می‌توان سه فرق در حوزه عمل بین این دو احتمال بیان کرد.

طبق هر دو احتمال مفتی می‌تواند فتوای به استحباب بدهد و تفاوتی بین این دو احتمال نیست.

Sco1:6:56

پیش فرض

۱- تعارض فقط بین دو
دلیل دارای حجیت، واقع
می‌شود.

۲- فرض بر آن است يك
خبر ثقه دال بر عدم
استحباب فعلی و خبری
ضعیف دال بر استحباب
همان فعل داریم.

طبق احتمال اول (جعل حجیت): اگر خبر ضعیف دال بر استحباب فعلی باشد و خبر ثقه دال بر عدم استحباب همان فعل

- بین این دو خبر تعارض وجود دارد چون هم خبر ثقه و هم خبر ضعیف (بنا بر احتمال اول) حجت هستند، خبر ضعیف ناظر به اثبات حکم واقعی استحباب و خبر ثقه ناظر به نفی آن حکم است.
- پس باید به قواعد باب تعارض رجوع کرد.

طبق احتمال دوم (جعل حکم استحباب): اگر خبر ضعیف دال بر استحباب فعلی باشد و خبر ثقه دال بر عدم استحباب همان فعل

- چون برای خبر ثقه جعل حجیت نمی شود تعارضی بین این دو خبر نیست و خبر ثقه بدون معارض مفادش (عدم استحباب) را بعنوان اولی ثابت می کند، پس آن فعل ذاتاً و بخودی خود مستحب نیست.

نکته:

بنابر احتمال دوم، هر چند فعل به عنوان اولی مستحب نیست، ولی خبر ضعیف می تواند یک عنوان ثانوی برای فعل درست کند و موجب شود که فعل مستحب واقعی ثانوی شود، زیرا برای این فعل، ثوابی از ناحیه شارع رسیده است و هر فعلی که این خصوصیت را داشته باشد - بنابر احتمال دوم - در واقع و بعنوان ثانوی، محکوم به استحباب است ؛ در نتیجه بین اخبار من بلغ و خبر ثقه تعارض پدید می آید.

Sc02: 22:26

فرق دوم بین احتمال اول و دوم در حوزه عمل

پیش فرض

بین احکام
تکلیفیه (وجوب، استحباب، اباحه، کراهت و
حرمت) تضاد برقرار است پس اگر فعلی
محکوم به یکی از این احکام شد نمی‌تواند به
همان عنوان، حکم دیگری داشته باشد.

دلیل دال بر وجوب (این دلالت تطابقی
است). دلالت التزامی دارد که آن عمل
مطلوب شارع هم هست چون اگر مطلوب
نبود، واجب نمی‌شد.

اعمالی که نزد شارع مطلوبند یا واجب
هستند (اگر مطلوبیت زیادی داشته باشند) و یا
حداقل مستحب هستند.

طبق نظر محقق خوئی حجیت دلالت
التزامیه تابع حجیت دلالت مطابقیه است و
هر گاه دلالت مطابقیه (اصل حکم
وجوب) ثابت نباشد دلالت التزامیه (اصل
مطلوبیت نزد شارع) نیز ثابت نخواهد بود.

اکنون با توجه به این پیش فرض‌ها، به بیان فرق دوم خواهیم پرداخت.

**بنابر احتمال
اول (جعل
حجیت): اگر خبر
ضعیفی دال بر
وجوب عملی داشته
باشیم بعنوان نمونه:
يجب الدعا عند
روية الهلال**

- در اینصورت نمیتوان حکم به وجوب عمل کرد چون برای صدور حکم الزامی به خبر تقه نیاز داریم و طبق فرض خبر ما ضعیف است.
- همچنین نمیتوان حکم به استحباب این عمل کرد چون مفاد خبر وجوب عمل است پس دیگر نمیتواند مستحب باشد (پیش فرض اول).
- همچنین نمیتوان اصل مطلوبیت عمل نزد شارع را استفاده کرد (تا بتوان گفت با وجود مطلوبیت، هر چند وجوب ثابت نمی شود ولی حداقل دال بر استحباب هست) چون طبق نظر اسثال محقق خوئی حجیت دلالت التزامیه تابع حجیت دلالت تطابقیه است و حال که خبر دال بر وجوب حجت نیست دلالتش بر مطلوبیت عمل هم حجیت ندارد.
- با این خبر هیچ يك از احکام وجوب و یا استحباب، ثابت نمی شود.

**بنابر احتمال
دوم (جعل حکم
استحباب): اگر خبر
ضعیفی دال بر
وجوب عملی داشته
باشیم بعنوان نمونه:
يجب الدعا عند
روية الهلال**

- در این صورت می توان حکم به استحباب این عمل کرد چون با این روایت هر چند نمیتوان به دلیل خبر، حکم به وجوب کرد ولی وقتی خبری دال بر وجوب عملی است گویی خبر از ترتب ثواب بر آن عمل میدهد، و خبری که درباره آن ثواب نقل شده بنابر احتمال دوم محکوم به استحباب می شود.
- پس با این خبر استحباب عمل ثابت می شود.

Sco3: 30:10

چکیده

1. طبق نظر محقق خوئی، در هر دو احتمال (اول و دوم)، مفتی می تواند فتوای به استصحاب بدهد و تفاوتی بین این دو احتمال نیست، ولی بنابر نظر شهید صدر (ره) می توان سه فرق در حوزه عمل بین این دو احتمال بیان کرد.
2. طبق احتمال اول (جعل حجیت)، اگر خبر ضعیف دال بر استصحاب یک فعل باشد و خبر ثقه دال بر عدم استصحاب همان فعل، بیانگر آن است که بین این دو خبر تعارض وجود دارد و باید به قواعد باب تعارض رجوع کرد.
3. طبق احتمال دوم (جعل حکم استصحاب)، اگر خبر ضعیف دال بر استصحاب فعلی باشد و خبر ثقه دال بر عدم استصحاب همان فعل، از آن جهت که برای خبر ثقه جعل حجیت نمی شود تعارضی بین این دو خبر نیز وجود نخواهد داشت.
4. بنابر احتمال اول (جعل حجیت)، اگر خبر ضعیفی دال بر وجوب داشته باشی م، مانند : «يجب الدعا عند رؤية الهلال»، با این خبر هیچ یک از احکام وجوب و استصحاب، ثابت نمی شود.
5. بنابر احتمال دوم (جعل حکم استصحاب)، اگر خبر ضعیفی دال بر وجوب عملی داشته باشیم، مانند: «يجب الدعا عند رؤية الهلال»، با این خبر می توان حکم به استصحاب عمل کرد.